

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний
університет
імені М.П. Драгоманова

А.П. Кашченко С.І. Лісова Г.П. Лісова

**«Будова слова»
в початковій школі**

дидактична система вправ
для учнів 1 – 4 класів



“Будова слова” у початковій школі (Дидактична система вправ для 1-4 класів). — К.: НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2002 — 93 с.

Система дидактичного матеріалу пропонується учителям початкових класів, вихователям груп подовженого дня, студентам педагогічних вузів, спеціальність — учитель початкових класів.

Пропедевтичні вправи на ознайомлення першокласників з коренем слова та допоміжні блоки вправ до основного змісту навчання у 2, 3, 4 класах у роботі над „Будовою слова” стануть також у нагоді самим дітям з метою більш глибокого розуміння будови слова, його лексичного значення та вироблення вміння утворювати нові слова, що є основою розвитку зв’язного мовлення дітей молодшого шкільного віку.

Рекомендовано до друку Вченою радою НПУ ім.М.П.Драгоманова, протокол № 3 від 26.10.2000 р.

Методичні матеріали уклали:

А.П.КАНІЩЕНКО

*професор, зав.кафедри мови і методики викладання
в початковій школі НПУ ім.М.П.Драгоманова,*

С.І.ЛІСОВА

методист Київського міського педколеджу,

Г.П.ЛІСОВА

учитель школи Монтессорі

Рецензенти:

А.І.Присяжнюк,

директор Київського міського педколеджу,

Н.М.Яткевич,

відмінник освіти України, ст.вчитель сш № 272,

Л.В.Солдатова,

*методист педколеджу № 1 при Національному
університеті ім.Т.Г.Шевченка*

© А.П.Каніщенко, 2002

© С.І.Лісова, 2002

© Г.П.Лісова, 2002

1. МОРФЕМНИЙ СКЛАД СЛОВА

1. Поняття морфеми. Окремі, далі неподільні значущі частини слова, які виступають як носій певного лексичного чи граматичного значення і регулярно відтворюються у процесі мовлення відповідно до моделей, властивих певній мові, називаються морфемами (від гр. *μορφή* – форма).

У сучасному мовознавстві поряд із терміном „морфема“ шодиться й термін „морф“, чи „морфа“, під яким розуміють найменшу значущу частину, що виділяється у складі кожної конкретної словоформи, в сукупність однотипних морфів, що можуть розрізнятися між собою певними видозмінами звукового складу при збереженні, однак, свого основного значення, називають морфемами. При такому підході виникає протиставлення морфеми і морфа. Отже, *морф* – це вияв морфеми в якомусь її варіанті у конкретній словоформі, а *морфема* – це сукупність усіх її можливих у певній мові виявів у вигляді морфів. Так, у словоформах *нога, возі, ніг, ніжка* виділяють чотири кореневі морфи (*ног-, воз-, ніг-, ніж-*), що становлять одну кореневу морфему, а у словах *київський, львівський, кременчуцький, прилупський, запорізький, кавказький* виділяють три суфіксальні морфи (*-ськ-, -цьк-, -зьк-*), які становлять одну суфіксальну морфему у трьох її фонетичних виявах; пор. також словоформи *обрати, описати, обписати, обнести, обібрати, обійти*, в яких одна префіксальна морфема виявляється у трьох морфах (*о-, об-, обі-*).

У традиційному мовознавстві і в шкільній практиці у таких випадках, уникаючи терміну морф, говорять про фонетичні варіанти, модифікації морфеми, які виникли внаслідок дії фонетичних чи якихось інших процесів, що відбувалися в мові в різні періоди її історичного розвитку, або виникають у результаті дії фонетичних закономірностей, властивих сучасній літературній мові.

2. Типи морфем. Серед морфем, що входять до складу слів нашої мови, розрізняють два типи: 1) словотворчі, або дериваційні, які використовуються при словотворенні; 2) формотворчі, або реляційні, які, використовуючись при словозміні, є засобом виву зв'язку певного слова з іншими словами, що виникає у процесі мовлення.

“Будова слова” у початковій школі (Дидактична система вправ для 1-4 класів) — К : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. 93 с.

Система дидактичного матеріалу пропонується учителям початкових класів, вихователям груп подовженого дня, студентам педагогічних вузів, спеціальність — учитель початкових класів.

Пропедевтичні вправи на ознайомлення першокласників з коренем слова та допоміжні блоки вправ до основного змісту навчання у 2, 3, 4 класах у роботі над „Будовою слова” стануть також у нагоді самим дітям з метою більш глибокого розуміння будови слова, його лексичного значення та вироблення вміння утворювати нові слова, що є основою розвитку зв’язного мовлення дітей молодшого шкільного віку.

Рекомендовано до друку Вченою радою НПУ ім. М.П. Драгоманова, протокол № 3 від 26.10.2000 р.

Методичні матеріали уклали:

А. П. КАНІЩЕНКО

професор, зав. кафедри мови і методики викладання в початковій школі НПУ ім. М. П. Драгоманова,

С. І. ЛІСОВА

методист Київського міського педколеджу,

Г. П. ЛІСОВА

учитель школи Монтессорі

Рецензенти:

А. І. Присяжнюк,

директор Київського міського педколеджу,

Н. М. Яткевич,

відмінник освіти України, ст. вчитель сш № 272,

Л. В. Солдатова,

методист педколеджу № 1 при Національному університеті ім. Т. Г. Шевченка

© А. П. Каніщенко, 2002

© С. І. Лісова, 2002

© Г. П. Лісова, 2002

Відруковано на видавничій системі RA⁴³⁰⁰ в Тернопільському державному технічному університеті ім. Івана Пулюя.

46001 м. Тернопіль, вул. Руська, 56

Зам. 2976. Тираж 500.

З М І С Т

	Стор.
Морфемний склад слова.....	2
Цілеспрямована система дидактичного матеріалу для засвоєння будови слова молодшими школярами.....	21
Прагматичне ознайомлення із спільнокореневими словами в букварний період навчання грамоти.....	22
Стимулююча система вправ для поглибленого вивчення будови слова у 2 класі.....	50
Вправи для удосконалення знань учнів з теми „Будова слова“ у 3 класі.....	59
Активізуюча система вправ для поглибленого вивчення будови слова у 4 класі.....	69
Казки про будову слова.....	77